

SIMON KATALIN

A sebészképzés létjogosultságának kérdései a reformkorban és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején¹

A 19. század első felében az orvoslás gyakorlata két nagy csoport között oszlott meg. Az egyiket a doktori (*doctor medicinae*) végzettséggel rendelkező, elviekben csak belgyógyászattal foglalkozó orvosok alkották, másikat a doktorinál alacsonyabb egyetemi diplomát szerző sebészek. A sebészek foglalkoztak – elvileg – az úgynevezett „külső betegségek” ellátásával. 1816-tól a sebészet gyakorlói is több táborra szakadtak. Ebből az alapállásból kiindulóan bontakozott ki vita a sebészképzésről az Orvosi Tár hasábjain, elsősorban Töltényi Szaniszló bécsi sebészprofesszor és Szathmáry István, Arad vármegye kórházi seborvosa között. Az időnként személyeskedő hangnem részben az orvosdoktorok kenyérféltéséből eredt. A vitához később többen is csatlakoztak, sőt a legnagyobbak is (Bugát Pál, Korányi Frigyes, Stáhly Ignéc) nevüket adták véleményükhöz. Azonban a szabadságharc miatt minden maradt a régiben. s csak 1872-ben vezették be az egységes orvosképzést a Monarchia egész területén, megszüntetve az alacsonyabb fokozatú sebészképzést.

A 19. század első felében az orvoslás gyakorlata két nagy csoport között oszlott meg. Az egyiket a doktori (*doctor medicinae*) végzettséggel rendelkező, elviekben csak belgyógyászattal foglalkozó orvosok alkották, másikat a doktorinál alacsonyabb egyetemi diplomát szerző sebészek. A sebészek foglalkoztak – elvileg – az úgynevezett „külső betegségek” ellátásával. 1816-tól a sebészet gyakorlói is több táborra szakadtak. Ekkor vezették be ugyanis Magyarországon az addigi sebész-mesteri (*magister chirurgiae*) diploma mellett az ún. polgári seborvos, más néven polgári sebész és szülész kategóriát (*chirurgus civilis*, *Civil- und Landwundarzt*). Az orvosok önállóan dönthettek a beteg kezelésének módjáról, a sebészmasternek bonyolultabb esetekben – elviekben – az orvosdoktor tanácsát kellett követnie, a polgári seborvosok viszont mai fogalmaink szerint inkább ápolói tevékenységet fejtettek ki.

A reformkorban – különböző reformkísérletek (1825-1827: LENHOSSÉK MIHÁLY; 1843: budai tanulmányi bizottság) ellenére – mindössze egyetlen alkalommal vezettek be új tanrendet, 1833-ban.² Ebben tíz osztályt alakítottak ki a megszerezhető fokozatok szintje és specifikuma szerint: magasabb orvos-sebészeti tanulmányok (azaz doktori fokozat), mesteri fokozat, patronatus, szülészség, szemorvoslás, fogászat, gyógyszerészség, vegytandoktor, „a tetszhalálba esettek életre hozatalokról szóló oktatások” és a szigorlatok („szigorú kikérdezések”). Az ötéves doktori stúdiумok sebészetet is érintő tárgyai az alábbiak voltak: bonctan (első és második tanév), közönséges

¹ A cikk részben az alábbi tanulmány kivonata: Simon Katalin: A pesti egyetem orvosi kara a reformkorban (1825-1848). In: Orvostörténeti Közlemények. 55. évf. (2009) No. 1-4. (206-209) 91-130.

² Emlékkönyv a budapesti Egyetem Orvosi Karának multjáról és jelenéről. Írta és szerk.: Högyes Endre Budapest, 1896. (a továbbiakban Högyes, 1896.) 17. és Bolányi Imre – Palatkás Imre: Táblázatok a Budapesti Orvostudományi Egyetem történetének fontosabb adatairól. In: Orvostörténeti: Közlemények, 20. évf. (1961) 414-510. (a továbbiakban Bolányi — Palatkás, 1961) 428.

kór- és gyógytan (harmadév), elméleti szülészeti (harmadév), állatorvosi ismeretek járványtannal (harmadév), gyakorlati sebészeti oktatás betegágnál és sebészeti műtétan (negyedév), valamint szemészeti és törvényszéki orvostani ismeretek (ötödév). Az orvos- vagy sebészdoktori címre való igényt már negyedévesen jelezni kellett.

A sebészmagiszteri címet adó képzés előfeltétele hat gimnáziumi osztály elvégzése volt első osztályú eredménnyel, valamint az orvos-sebész tanpálya harmadik évfolyamának hallgatása és elvégzése, szintén első osztályú eredménnyel. A cím megszerzéséhez a sebész eszközökről és a köttanról vizsgáztatták le a pályázókat. A polgári és mezei seborvosi tanulmányok előfeltétele négy grammatikai osztály vagy egy főiskola három normalis osztályának elvégzése volt első osztályú eredménnyel. A jelentkezőknek emellett a kurzust megelőzően polgári seborvos mellett három esztendőn át gyakorlatot kellett végezniük.

A tervezetek és az *Orvosi Tárb*an is megjelentetett 1833-as bécsi tanrend ellenére a reformkori Pesten a sebészképzés menete *de facto* nem változott. Az orvosi kar osztályozási kötetei alapján elmondható, hogy mindössze két évfolyamot különböztettek meg: a leendő sebészek az adott évfolyam ismételésével mélyíthették tudásukat, vagy pótolhatták bukás esetén a szükséges ismereteket. Az 1825/26–1837/38-as tanévekben egész évben csupán három tantárgyat oktattak a hallgatóknak: (elméleti) anatómiát, elméleti sebészetet és elméleti gyógytant (*institutiones medico-theoreticae*). A másodévesek félév szerint lebontott tanulmányait éppen az 1825/1826-os tanévig ismerjük. Ekkor az őszi félévben akológiát, törvényszéki orvostant (*Medicina forensis*) és gyakorlati anatómiát, tavasszal pedig állatgyógyászatot (*Veterinaria*) tanultak. Egész évben hallgatták a különös kór- és orvosi gyógytant (*therapia specialis et praxis medica*), a sebész műtétant (*doctrina de operationibus chirurgicis*), az elméleti szülészeti (*obstetricia theoretica*), valamint sebész gyakorlatot folytattak. Az 1835/36-os tanévig ugyanezeket a tárgyakat találhatjuk a másodévesek esetében, azzal a különbséggel, hogy azok féléves lebontását nem ismerjük. Az 1836/37-től kezdődő tíz évben mindössze annyi változás történt, hogy az akológiát és a gyakorlati anatómiát törölték a másodévesek órái közül, így mind az elméleti, mind a gyakorlati anatómiát az első tanévben kellett elsajátítani, az akológiát pedig kizárólag az első tanévben oktatták.³

A hallgatói létszámot vizsgálva elmondható, hogy a napóleoni háborúk befejeződésével az 1820-as évektől megkezdődött a sebészkurzus hallgatói létszámának növekedése mind a magyar, mind a német nyelvű tanfolyamon. A német nyelvű tanfolyam elsőéveseinek létszáma 1822/23–1835/36 között végig száz fő felett mozgott, a magyar nyelvre beiratkozott elsőévesek száma kisebb mértékben ugyan, de szintén fokozatosan nőtt 1825/26-ig (ekkor 106 elsőéves magyar volt Pesten).⁴ A reformkor idején az orvoskari anyakönyvek és osztályozási kötetek alapján összesen 2618 sebészhallgatót sikerült kimutatni, kiknek döntő többsége (1897 fő) magyarországi születésű volt.⁵ Az 1825/26–1847/48 közötti időszakban 257 sebészmesteri és 1135 polgári seborvosi diplomát adtak ki Pesten (azaz összesen 1392 ilyen típusú oklevelet), emellett 793 orvos- és 117 sebészdoktort avattak ugyanebben az időszakban. Ha hozzászámítjuk ehhez a korábban végzett hallgatókat, valamint azt, hogy a gyógyászok területi megoszlása meglehetősen egyenetlen volt, érthetővé válik, miért is éleződött ki a reformkorban a két fő csoport közötti ellentét.

Az orvosi rend orvosdoktorok és alacsonyabb szintű sebészek közötti megosztottsága a 19. század közepére anakronisztikussá vált. Ekkor vált nyilvánvalóvá a működési körök szétválasztásának értelmetlensége. A sebészetben rejlő lehetőségek felismerése után az 1840-es évektől egyre

³ Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára (a továbbiakban SOTE Lt.) Libri Classificationes (1/d) 9–47. kötetek alapján.

⁴ SOTE Lt 1/d 9–47. kötet és Matriculae (1/e) 12. kötet.

⁵ A szám nem teljesen pontos, mert egy-két esetben nem sikerült megállapítani, hogy ugyanarról a személyről vagy másról van-e szó. Ezen esetekben külön személyiségként kezeltem a hallgatókat, és kiemeléssel utaltam az excel-alapú adatbázisban a bizonytalanságokra.

több orvosdoktor vállalkozott kiegészítő sebészdoktori szigorlat letételére, a sebészek pedig, miután az egyetemen az ún. belső betegségek kezelésére is megtanították őket, felhatalmazva érezték magukat arra, hogy ilyen jellegű bajokat is kezeljenek. Ezek a körülmények, a sebészeti technikák hirtelen fejlődése és a diploma megszerzése utáni elhelyezkedési nehézségek (az orvoskarról kikerülők nem annyira magánpraxisból, mint inkább hivatali állásból szerettek volna megélni, vármegyeyei, városi főorvosként vagy járási seborvosként) egyre több vizályt szültek a két réteg között. A Magyarország és Erdély orvosi rendjét bemutató 1840-es kötet jól illusztrálja ezeket a viszonyokat: a kötet 246 hivatalviselő orvost és 329 seborvosi állást említ, valamint 574, magánpraxisból élő orvosdoktort és 1042 „önellátó” sebészt.⁶ A seborvosi állások között is csekély számban találunk olyan helyeket, amelyeket orvosdoktorok töltöttek be. Ennek oka, hogy ezeket az állásokat zömmel a 18. század folyamán létesítették, kifejezetten az alsóbb szintű sebészi gyakorlattal, majd sebészi diplomával rendelkezők számára, és azokat általában életfogytiglan viselték.

Seborvosi helyek Magyarországon és Erdélyben 1840-ben⁷

	Létszám 1840-ben	Ebből orvosdoktor
I. Hivatalos szerv alkalmazottja		
megyei seborvos	106	5
„középponti” seborvos	9	1
járási seborvos	142	4
kerületi seborvos	7	-
városi seborvos	95	1
„bányászok seborvosa”	1	-
II. Magánszemélyek alkalmazottja		
püspöki seborvos	1	-
családi seborvos	3	
„zsidóközség seborvosa”	7	2

A sebészképzés kérdése először a tanrend megváltoztatását célzó tervezetekben bukkant fel. Az 1827. évi VIII. törvénycikk eredményeként reformokat kidolgozó bizottságok alakultak, többek között az oktatásügyi albizottság. Az egészségügyi oktatásra vonatkozó tervezetet LENHOSSÉK MIHÁLY, az ország főorvosa és az orvosi kar igazgatója állította össze. Lenhossék szerint az asszisztensek számát csökkenteni kellene, és csak azokon a tanszékeken meghagyni, ahol valóban szükségessé, így például az elméleti és gyakorlati sebészet, a szülészeti, a sebészeknek rendelt belgyógyászat tanszéke és az állatorvostan részére. Emellett növelte volna a szülészeti, a szemészet és az állatorvoslás jelentőségét.⁸ Lenhossék itt felhívta a figyelmet a sebészképzés ellentmondásosságaira is. Maga az 1810. évi tanulmányi rend óta életben lévő képzési rendszer is elavult volt, hiszen túl könnyen vettek fel és adtak diplomát a hallgatóknak – és nem csak Pesten, hanem a Habsburg Birodalom többi egyetemén és líceumában is. Ennek következménye Lenhossék szerint túltermelés lett, az egyetemről kikerülő sebészek nem nagyon találtak maguknak diplomájuk szerinti munkát, és elzüllöttek, miközben a sebészképzés „temérdek embert vont el más hasznos foglalkozástól”.⁹

⁶ Magyarországi Orvosrend névsora 1840-re. Kiadták: Dr. Bugát és Dr. Flór. Első év. Pesten, Trattner-Károly betűivel. (a továbbiakban Orvosrend, 1840.) Az Orvosrendben a magyarországi és erdélyi megyék, valamint a szlavóniai vármegyék szerepelnek (utóbbiak hiányosan).

⁷ Orvosrend, 1840. alapján.

⁸ Győry Tibor, nádudvari: Az orvostudományi kar története 1770-1935. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Története III. kötet. Budapest, 1936. (a továbbiakban Győry, 1936.) 381–386.

⁹ Győry, 1936. 384.

Szintén károsnak tartotta a sebészképzésben a zsidó származású hallgatók elszaporodását, akik szerint veszélyeztették az orvosi pályát, mivel jelentős konkurenciát jelentenek az orvosdoktorok számára. Lenhossék megoldásként a felvételi követelmények szigorítását, az oktatás latin nyelvűvé tételét és a képzési idő három évesre emelését javasolta.¹⁰ Tervezete azonban nem valósult meg.¹¹

1843-ban a budai tanulmányi bizottság az 1833. évi bécsi tanrend alapján reformtervezetet dolgozott ki a pesti orvoskaron folyó oktatás modernizálása érdekében. A sebészképzéssel kapcsolatban bevezette volna a hároméves képzési időt, így csökkentette volna a GYÖRY TIBOR által „*lazaképzettségű és erkölcsű*”-nek nevezett sebészhallgatók létszámát. A terv azonban nem lépett életbe, megghiúsította azt az 1848-as forradalom.¹²

A sebészképzés formájának helyességét, sőt létjogosultságát egyre többen kérdőjelezték meg a korszakban. Ennek oka részben a húszas években elkezdődött, majd a harmincas években tetőző tömegképzés és annak káros mellékhatásai voltak, például a „*kereslet-kínálat*” egyensúlyának felbomlása az egészségügyi piacon. Azaz az orvosdoktorok mellett több seborvost képeztek, mint amennyire az országban akkoriban szükség lett volna.¹³ Ráadásul a képzés folyamán elsajátított ismeretek ekkoriban már nem számítottak korszerűnek. Megmaradt ugyanakkor ez a kettősség a gyógyászok között: voltak az orvostudomány magasabb képzésében részesülő, magukat elitnek tekintő és az ezzel járó jogokat kizárólag maguknak fenntartó orvosok, valamint az alacsonyabb címet szerző, ám az országban tömegesen jelen lévő, és így az orvosok elől sokszor munkát is elhalászó sebészmesterek. A köztük lévő feszültségnek tehát több forrása is volt. Ennek egyik lecsapódását észrevételek, majd vita formájában az *Orvosi Tár* hasábjain is olvashatjuk. 1840 áprilisában FLÓR FERENC írt egy cikket az orvos-sebészképzés elavultságáról és próbált megoldást adni a kényes kérdésre. Flórt, mint orvos- és sebészdoktort és kórházi orvost elsősorban az vezette, hogy a sebészet gyakorlati oldalát már a medikusok között népszerűsítse. Flór fellép az évszázadok óta élő negatív előítéletekkel szemben és hangsúlyozza, hogy a „*csaknem egyetlen kézi munka sorába alacsonyított*” sebészet, mint „*véres szakma*” művelése, a boncolás és a műtétekkel járó kényelmetlenségek nem degradálják az ilyesmit gyakorlókat, azaz a sebészet nem „*tisztátalan*” szakma. Ugyanakkor továbbra is kiáll az orvosi praxis szigorú, külső és belső betegségek szerinti felosztása mellett. Ezzel arra célzott, hogy sok sebészmester külső és belső betegségeket is kezelt, elvéve ezzel a minimális munkalehetőséget is bizonyos helyeken az orvosoktól. Flór megoldási javaslatában tehát azt sugallja, hogy ne a (sebész)mesteri és (orvos)doktori cím különböztesse meg a gyógyítókat, hanem a működési körük. Szeme előtt tehát egy olyasfajta képzési rendszer lebeghetett, amely a 19. század végére Magyarországon is megvalósult.¹⁴

1845. július 1-én TÖLTÉNYI SZANISZLÓ bécsi egyetemi tanár *A gyógykontárság korlátozása*

¹⁰ Győry, 1936. 384–385.

¹¹ A Lenhossék-féle elaboratumból még 1843-ban is dolgoztak. Győry, 1936. 385–386.

¹² V. Ferdinánd 1848. március 28-án fogadta el a tervezetet. Győry, 1936. 448–450.

¹³ Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a hallgatók egy része külföldi származású volt, másrészt a hiány – túlkínálat jelenség azért is jöhetett létre, mert az elhelyezkedés területileg erősen megoszlott. Pesten, mint az ország gyorsan fejlődő szívében értelemszerűen túlkínálat volt, míg egyes kedvezőtlen természeti és gazdasági adottságokkal rendelkező megyék járásaiban éppen ellenkezőleg.

¹⁴ Flór szerint „*Tudományunk jelen állásánál fogva tehát nincs helye többé azon gondolatnak, mintha orvosilag művelt ügyfeleinknek nem válnék dízére a sebészetet teljes kiterjedésben gyakorlani, miért is kinek kinek szent kötelessége azt, ha iránta vonzalmat, benső hivatást és tehetséget érez magában, egész erejével sajátjává tenni, terjeszteni, és folytonos buzgó szorgalma által tökéletesbíteni. – De nincs is okunk panaszkodni, mert midőn nagyobb számú seborvosaink csaknem kizárólag belorvosi gyakorlattal foglalkozni törekcsenek, több orvosilag is alaposan kiművelt ügyfeleink a sebészet tanulásának szívvél és lélekkel neki fekvődvén, szerencsésül számítják, ha haszonra fordíthatva minden ebbeli alkalmat, maguknak végre némi sebészi ügyességet és járatosságot szerezhhetnek.*” Az orvossebészi gyakorlat felosztásáról, különös tekintettel a sebészetre, s nevezetesen a huygkőmorzsolásra (Lithoritia), külső-belső gyógy módok szétválasztása. In: *Orvosi Tár*, 1840. április 19., Új folyamat, Negyedik félév, 16. szám, 240–244.

rendszere címmel a sebész-, pontosabban: sebészmesteri képzés teljes eltörlése mellett száll síkra.¹⁵ A különböző seborvosokat egyszerűen sarlatánnak és kuruzslónak nevezi – habár később finomít kijelentésén és megjegyzi, hogy nem a személyekkel, hanem az intézménnyel van baja –, akik ahelyett, hogy földműveléssel foglalkoznának, ezt a foglalkozást választják (és tegyük hozzá: elvonják az orvosoktól a pácienseket). Még azt is nehézményezte, hogy Bajorországból tömegesen jönnek Pestre sebeszetet tanulni, mivel ott a sebészmesteri képzést már korábban eltörölték.¹⁶ Töltényi szerint a sebeszet eltörlése mindenképpen szükséges a „*rendezett gyógygyakorlat*”-hoz. Flórához hasonlóan elsősorban azt kifogásolja, hogy a sebészek rövid képzési ideje alatt mind a belső, mind a külső betegségek gyógyítását megtanulják, és – habár törvény tiltja őket a belső betegségek kezelésétől¹⁷ – a diploma mégis felhatalmazza őket azok kezelésére. Ezzel szemben az orvosdoktorok kizárólag csak az ún. belső kórokkal foglalkozhatnak, vagyis Flórához hasonlóan panaszkodik, hogy a kevesebb képzésben részesülő sebészmesterek elveszik az orvosdoktorok kenyerét.¹⁸ Karakteres képét adja a vidéki seborvosoknak, akik kevés tudással, ám annál nagyobb önbizalommal viselik magukat és azáltal, hogy a belső nyavalyák gyógyítására is felhatalmazást kaptak, az orvosdoktori címmel járó jogokat kérik maguknak. Máskor pedig szidják az orvosdoktorokat és ezzel az egész szakmának nagy kárt okoznak. Mindennek következtében sok helyen felcserélődnek a szerepek és az orvosoknak kell a sebészmesterek szolgálatába állniuk, ha valamiből meg is akarnak élni és nem költöznek más településre. Ennek Töltényi szerint az alábbiak a következményei: 1. Az orvosdoktorok tekintélye csökken, 2. Sok sebész kerül „féltudósként” a polgárok sorába, 3. Elvész a törvénytisztelet, és 4. Az orvosdoktorok megélhetési körülményei sokkal rosszabbak lesznek, mint a sebészeké, hiszen a hivatalos állások nagy része eleve sebészi, míg a magánpraxisban a szegényebb emberek ellátását (azaz a tömeges gyógyítást) szintén ők végzik.¹⁹

Töltényi az alábbi megoldási javaslattal áll elő: az orvosnövendékek ne csak gyakorlati gyógyászatot, hanem gyakorlati sebeszetet is tanuljanak és abból is vizsgálazzanak le. Példaként a német tartományokat és a *Josephinumot* említi.²⁰ Töltényi szerint a *Josephinum* képzési rendszerét kellene itthon is meghonosítani, több gyakorlattal, és a gyógyítás szempontjából semmit sem jelentő természetismeretet (*Naturalis historia*) a bölcséleti tanulmányok közé tenni, mint ahogy az Európa többi részén is szokás. Töltényi szerint ennek következtében a medikusok kevesebb idő- és pénzráfordítással kaphatnának orvosi és sebeszdoktori címet. Miután mindenki egyszerre lenne orvos- és sebeszdoktor, a meghirdetett állásokat is mindenképpen doktorok (*tudorok*) kapnák meg. Töltényi szerint így minden doktornak lenne hivatala, tehát megoldódnának a megélhetési problémák (a vetélytársak kiiktatásával). A gazdag és szegény páciensek kizárólag művelt orvosokkal tudnák magukat kezeltetni, visszaszorulna a „kuruzslás” is. Az állam is jól járna a külön

¹⁵ A gyógykontárság korlátozási rendszere. Közlemények Töltényi Szaniszló cs. kir. tanácsos s bécsi egyetemi tanár utazási naplójából. V-dik közlés. In: *Orvosi Tár*, 1845. július 1., Harmadik folymat, Nyolcadik kötet, 1–6.

¹⁶ Nem palástolja ellenszenvét: „*Ha ezen pályát sem itt, sem másutt sehol föl nem találhatnók, más hasznos kereseti ágra adnák magokat. Utoljára lassanként még arról is kell gondoskodni, hogy a földműveléstől olly töménytelen kéz el ne vonattassék. Az által kétség kívül elébb elnyomatnók a rabszolgakereskedés és rabszolga-emancipatio, mint eredménytelen törvények által.*” Uo. 2.

¹⁷ Az 1770-es Generale Normativumra céloz, amely szerint sebészek csak az orvos utasításait követve kezelhetik a belső betegségeket.

¹⁸ „... a seborvos inkább a nép embere, mint az orvostudor s így iránta több bizodalommal viseltetnek. Ő nem igényel olly nagy tiszteletet s látogatásaiért nem követel annyi pénzt, minél fogva a néposztály között kedvesebbnek kell lennie mint az orvostudornak...” Tehát a sebészek általában olyan társadalmi közegekből kerülnek ki, ahonnan könnyebben kapcsolatot teremtenek páciensükkel, ellentétben az orvosokkal, akiknek címe magasabb társadalmi megbecsültséggel és presztízzsel jár – és éppen ezért, érthető módon nehezebben találhatnak maguknak több „ügyfelet”. Uo. 3.

¹⁹ Úgy tűnik, Töltényinek jobban fáj néha a tekintély elvesztése, mint a kezelendő betegek körének kisebb volta az orvosok körében. Uo. 4.

²⁰ Uo. 4–5.

sebészmestereknek létrehozott tanszékek eltörlésével, valamint a katonaságnál szolgáló gyógyítók (akik nagyrészt sebészek voltak) számának csökkentésével, hiszen jelentős összegeket spórolhatna meg. Mi történne a sebészmesterekkel? Töltényi itt elég ellentmondásosan fogalmaz. Fentebb már említette, hogy a sarlatánság háttérbe szorulna, a sebészmesterek jövőjével kapcsolatban pedig azt javasolja, hogy tartsák meg műhelyeiket és képezzék legényeiket, de csak azon betegségeket gyógyítsák, orvos felügyelete mellett, amelyeket eredetileg a törvény engedélyez nekik, ennek áthágását pedig szigorúan büntetnék.²¹ A még hivatalban lévő sebészmestereknek Töltényi meghagyóná címét, de azok kihalásával az állás új betöltője kizárólag doktor lehetne. A sebészek adójának (*Geschäft, műkereseti adó*) elvesztéséért cserébe az állam polgárai jólétét (vagyis egészségét) és az orvosok erkölcsiségének – pontosabban reputációjának – javulását kapná, esetleg hozhatna új törvényeket az elvesztett adó beszédére, valamint a sebészekről továbbra is beszédhetné azt. A falusi betegeket is doktorok gyógyítanák, mert azok nagy száma miatt a falvakba is kerülhetnének orvosok. Némi tiszteletdíjért cserébe pedig akár házhoz is mennének.²²

Töltényi pamfletjére a sebészek védelmében SZATHMÁRY ISTVÁN, Arad vármegye kórházi seb-
orvosa válaszolt.²³ Először is kifogásolja, hogy a szerző a sebészi pályát kontárságnak, a sebészmestereket pedig „*följogosított kontároknak*” nevezi. Töltényi gúnyos támadásai ellen az alábbi érvekkel védekezik: Úgy érzi, praktizáló sebészként neki is joga van kifejtteni véleményét a sebész-szakma sorsát illetően. Tiltakozik az ellen, hogy egyetemen levizsgázott, ott oklevelet szerző mestereket kontárnak nevezzenek, hiszen Töltényi ezzel nem csak őket, hanem a sebészmestereket tanító egyetemi oktatókat is megalázza.²⁴ A sebészmesterek kontárságának vádjá ellen Szathmáry a következő érveket hozza fel: A hallgatók a képzés során elsajátítják mind a sebészet, mind a belgyógyászat elméletét és gyakorlatát, tanulmányaik végeztével nemcsak ezekből, hanem az orvoslás többi ágából is le kell szigorlatozniuk, ezután kaphatnak csak oklevelet. Ezzel a diplomával praktizálhatnak akár az osztrák örökös tartományokban is, mégpedig nem mint „*följogosított kontár*”.²⁵ Megkérdőjelezi Töltényi azon állítását, hogy az orvosi ügy előmenetele csakis a sebészi rend felszámolásával lenne lehetséges. Igazságtalannak tartja, hogy Töltényi azt a réteget bírálja, amelynek „*képviselői mind hivatalos állásban, mind azon kívül, az állodalom főleg szegényebb osztályu népének, az orvosi eljárásban, kétségkívül hasznos, és segédkezeikkel félreismerhetetlen jótékony orvosi szolgálatokat tettek.*”²⁶ Elismeri, hogy az orvoscépzésnek és az orvosi ügynek reformra

²¹ Uo. 5. Töltényi szerint „*A sebészek szinte olly kevésé szükségesek a katonaságnál mint a polgárságnál. Mi a betegek gyógyítását illeti, azt hajtsák végre az orvosok, az orvosi segédeknek, mellyek szükségesek, miként megmutatandom, iskolai oktatásra sincs szükségük.*” Tehát a jövő gyógyító részét két nagy csoportra osztja, a művelt és jól képzett doktorokéra (elit) és a kisegítő személyzetre (mint a mai ápolók, ezt a feladatkört szerinte a seborvosok töltik be).

²² Uo. 6. Némileg ideális elképzelés Töltényitől, hogy a falvak a sebészmesteri képzés megszüntetése után egy csapásra el lennének látva orvosokkal. Nem számol azzal, hogy az elmaradottabb vidékek sok esetben még a sebészeknek sem jelentettek vonzó lehetőséget, ráadásul ezeken a területeken a megélhetés is sokkal nehezebb volt betegnek, gyógyítónak egyaránt. Töltényi az Orvosi Tár következő számában tette közzé tanulmánya második részét, amelyben a homeopátia gyakorlóit támadta. A gyógykontárság korlátozási rendszere II. Közlemények Töltényi Szaniszló cs. kir. tanácsos s bécsi egyetemi tanár utazási naplójából. In: *Orvosi Tár*, 1845. július 6., Harmadik folyamat, Nyolcadik kötet, 2. szám, 17–23.

²³ Észrevételek a sebészi pálya tökéletes eltörléséről. In: *Orvosi Tár*, 1845. augusztus 31., Harmadik folyamat, Nyolcadik kötet, 10. szám 145–155.

²⁴ „...*Legelőször is abban ütközém meg, hogy a nyilvános sebészi pálya a közlemények szerint gyógykontárság közé soroztaték, következésképp a kiképzett s eddig az állodalom gépezetében hivatalos állást betöltött, s ekepp ténylegesen működő, s megfelelő sebészek gyakorlata, jogosított kontárságnak nevezteték el? – Ur isten! és csak most hallják seborvos ügyfeleim először, hogy a sebészi pálya, s az abban oklevelet érdemleg nyert seborvos kontár légyen? s hogy még kontárgyakorlatra följosított seborvosi oklevél is létező s adatik ki a 19-dik században. E hallatlan állításra felelni képes alig vagyok, ugyanezért feleljenek azon általam mélyen tisztelt tanárok, kik engemet seborvossá képeztenek...*”
Uo. 147–148.

²⁵ Uo. 148.

²⁶ Uo. 148.

lenne szüksége, de Szathmáry más megoldást javasol. 1. Szüntessék meg a különböző orvosi rendek (doktorok, mesterek) közötti tudományos különbséget. 2. A különböző címek (orvosdoktor, sebészdoktor, sebészmeister, polgári seborvos) olyan válaszfalat képeznek viselőik között, amelyek csak mélyítik az ellentéteket ezen rétegek között, ahelyett, hogy a közös célra koncentrálnának mindannyian: a betegek gyógyítására. Ezért célszerű lenne az orvusképzés egységesítése. Ugyanakkor a sebészi pálya hirtelen eltörlését nem tartja célszerűnek, legfeljebb a kétéves polgári seborvosi tanfolyam megszüntetését, míg a mesterképzést ideiglenesen fenntartaná.²⁷ Töltényi egyes vádjaira a következő választ adja: Az orvosi tekintély valóban hanyatlík, de annak nem a sebészség az oka, hanem az orvosok egymás közti viszálykodása és a páciensek iránt tanúsított felületes viselkedése. Az orvosi konzíliumok többnyire a betegség megbeszélése helyett személyeskedésbe csapnak át. Szintén rontják az orvosok megbecsültségét a homeopáták, akik *kizárólag* orvosdoktorok közül kerülnek ki, és nyilvános vitákon, tehát nagyközönség előtt hangoztatják a hagyományos gyógymódok haszontalanságát.²⁸ Tagadja továbbá, hogy a sebészek elvonnák az orvosoktól a potenciális ügyfeleket, egyszerűen arról van szó, hogy a betegek jobban megbíznak a sebészekben, és ha hívják őket valahova, akkor menniük kell, hiszen ez a kötelességük.²⁹ Nem igaz az sem, hogy a sebészek az állások betöltésében is akadályoznák a doktorokat, hiszen az utóbbiak magasabb szintű diplomájuk miatt a pályázatok elbírálásánál eleve előnnyel indulnak. Szathmáry szerint az orvosdoktor ugyanúgy a „*nép embere*”, mint a sebész, ugyanazon kellene fáradozniuk. Rámutat ugyanakkor arra, hogy Töltényi sokszor inkább az elismerést – presztízs, állás és az azzal járó juttatások – követeli cikkében az orvosdoktorok számára, és figyelmen kívül hagyja az orvosi rend legfontosabb feladatát: a betegek gyógyítását.³⁰ Tiltakozik Töltényi azon állítása ellen is, amely szerint a seborvosok sokszor azzal ássák alá a doktorok tekintélyét, hogy magukat több mindenhez értő szakemberként tüntetik fel az utóbbiak rovására. Ezt tipikusan olyan jelenségnek tartja, amely kölcsönösen és mindkét félben megtalálható: tehát sem a sebészek, sem az orvosdoktorok nem ártatlanok.³¹

A sebészi pálya eltörlésével kapcsolatban végül Szathmárynak is át kell gondolnia, mik lehetnek az esetleges alternatívák. Szerinte igenis joga van egy sebésznek a tanulás, gyakorlat révén kivívott hivatalát és az azzal járó javadalmakat megtartani és nem érti, miért nem foglalhatná el egy sebész kihalása után annak posztját egy másik sebész. Szathmáry szerint ez nem törvényes és „*orvosgyakorlati egyedurasághoz*” vezető módszer lenne. Végül leszögezi, hogy szükségesek a reformok, de ne visszamenőleges hatállyal, a sebészek kárára hozzák meg azokat.³²

Töltényi még egy utolsó, összefoglaló jelleggel írt cikket jelentetett meg szeptember végén a szaklapban, ahol az oktatási rendszer egészét vette górcső alá.³³ Itt lényegében megismételte a sebészekkel kapcsolatban írt kritikákat, azzal a lényeges különbséggel, hogy nem nevezte meg bí-

²⁷ Uo. 149–150.

²⁸ Szathmáry utal arra, hogy az orvosdoktorok létszámban sem tudnák pótolni az országban praktizáló sebészekét, és utal az erről szóló 1843-ban megjelent tanulmányára. Uo. 150–151.

²⁹ Uo. 152.

³⁰ „...És a melly orvos a néposztály közt ellenkezőkép cselekszik a gyakorlat terén, mint a példaúl fölhozott seborvosok, akkor bocsásson meg a közlemények igen tisztelt lelkes írója, ha nyíltan kimondom, hogy az ollyatén orvos mint természetbuvár a gyakorlati életben, nem a nép embere, s a néposztály közt vajmi csekély emberismeretet – mellyre olly nagy szüksége van – aratott; mert az ollyatén önző orvos megszünt szorosan a szenvedő emberiség hasznára élni!” Uo. 152–153.

³¹ Uo. 153.

³² A homeopátiát nem védi különösebben, de annak védelmében megjegyzi, hogy a homeopátia jó hatással volt az orvostudomány gyakorlati részére, például a kisebb adagban és kevesebb komponenssel készített gyógyszerek alkalmazásában. Uo. 154–155.

³³ A gyógygyakorlati oktatási rendszerről. Közlemények Töltényi Szaniszló cs. kir. tanácsnok s bécsi egyetemi tanár utazási naplójából. VI-dik közlés. In: Orvosi Tár, 1845. szeptember 21., Harmadik folyam, Nyolcadik kötet, 13. szám, 193–202.

rálata egyik célcsoportját sem, és nagy vonalakban az oktatás lehetséges jövőbeni formáiról is írt. Szerinte az orvoslás már az ókortól kezdve egy bizonyos réteg kiváltsága volt. Ezt a kiváltságot Európában évszázadokon keresztül a közös latin műnyelv biztosította. Amikor biztosítva lett az ilyen szövegek anyanyelvi olvasásának lehetősége, a világot ellepték a „féltudósok”, akik „*orvosoknak vélték magukat*” és „*az orvosok keresetét csökkentették gyógykontárkodásaik által*”.³⁴ A gyógyászat ilyen jellegű „*profanizálását*” akár arisztokratikus szemléletnek is tekinthetnénk Töltényi részéről, abban azonban igaza van, hogy a latin, mint közös nyelv – elviekben – lehetővé tette az újdonságok gyors ismerteté válását, míg az újabb anyanyelvi publikációk ezt megnehezítik.³⁵ Másik jelentős eseménynek tekinti az orvoslás fejlődésében az anatómiai-bonctani tanulmányok megkezdését, és ezzel kapcsolatban az ilyen gyűjtemények létrehozását. A gyógyászati tudományokban az idők folyamán egyre nagyobb szerepet kapott a gyakorlat. Korábban már csak a közönséges kórtant oktatták elméletileg, holott célszerű lett volna, hogy az is betegágyánál történjen.³⁶

A sebészképzés átalakításának, a mesterképzés megszüntetésének kérdése kényes, ugyanakkor fontos téma volt. Töltényi cikkére Szathmáry Istvánén kívül nem érkezett válasz, az 1848-as forradalom hatására azonban újból felszínre került az addig meg nem oldott probléma.

Az *Orvosi Tár* 1848. évi 17. számában jelent meg a sebészképzés eltörléséről szóló javaslatnak megfelelően egy hirdetemény az új tanév sebészi tanulmányainak menetéről, a kurzus bizonytalan idejű felfüggesztéséről. A tanulmányaikat abszolválóknak lehetővé tették a szigorlatozást, tényleges oktatást – a forradalom és szabadságharc igényeinek megfelelően – csak katonai („*tábori*”) sebészetből, az állatorvosláson belül pedig „*tábori kovácságból*” indítottak.³⁷

Az *Orvosi Tár* ugyanezen számában fejtette ki véleményét az orvosi kar sebészettel kapcsolatos reformtervezetéről „P.A.” kolozsvári sebész- és szülésmester.³⁸ Tiltakozik, hogy a sebészi tudást tökéletlennek minősítsék, hiszen a gyakorlatban mindig csiszolnia kell azt egy sebésznek. Szathmáry fentebb említett tanulmányához hasonlóan nem tartja sem felületesnek, sem hiányosnak az orvosi kar sebészképzését, hiszen az egyetem válogatott, jó tanárai tartják azokat. Sértőnek és lealacsonyítónak nevezi, hogy a javaslat szerint ők „*csoportosan*” kapják az oklevelet, hiszen az orvosdoktoroknál ugyanúgy tömegképzés uralkodik.³⁹ Kikel az ellen a közkedvelt sebészellenes érv ellen is – amit Töltényi is írt –, hogy a sebészek csak a „*népnek*” az orvosai. Mintha a „*pór-nép*” gyógyításához csak a sebészeknek, az előkelőbbekéhez pedig kizárólag az orvosdoktoroknak lenne joguk.⁴⁰ És hiába büszké az orvosok doktori okleveleikre, ha tényleges kezeléskor küldik a sebészhez a beteget.⁴¹ Máskor belső betegségek kezelésében kérik ki az orvosok a sebészek véleményét – amiben nincs semmi kivetnivaló, hiszen a sebésmestereknek két évig klinikai gyakorlatot kell végezniük a belső bajok gyógyításából.⁴² Végül azzal zárja gondolatmenetét, hogy ha valóban

³⁴ Töltényi itt egyértelműen visszautal korábbi közleményeire. Különösen veszélyesnek tartja a vények népnyelven való írását (ami Franciaországban ekkor már elterjedt gyakorlat volt), mert így „...minden banya képes nagy tudakossága mellett documentumainkat kárhoztatni s bírálgatni...” Uo. 195–196.

³⁵ Töltényi itt az 1844-ben bevezetett anyanyelvi képzésre is célozhat. Uo. 196–197.

³⁶ Uo. 199–201. A cikk végén Töltényi a gyógyszerteran fontosságáról beszél, ami olyan az orvosnak, mint a fegyver a harcosnak.

³⁷ Orvosi Tár, 1848. Negyedik folyamat, 17. sz. 272.

³⁸ P.A.: Nyilatkozat a sebészi ügyben tett újonnan alakított orvoskar javaslatára. In: Orvosi Tár, 1848. Negyedik folyamat, 17. sz. 268–272. A monogram mögött rejtőző személy kiléte ismeretlen.

³⁹ „...valjuk meg az igazat: bizony önök is elég csoportosan okleveleztetnek évenként, s tán épen ez is önöknek egyfelőli okuk arra, hogy ellenünk olly alacsonyító véleményadásokra kelnek ki...” Uo. 269.

⁴⁰ Uo. 269–270.

⁴¹ „...hány orvostudor tanulja a sebészetet is, de azért soha sem mondja egy is, hogy az orvosi sebészetbe nem elegendik, csak akkor, midőn szegény egyén szólítja föl segélyre, ilyenkor undorodik a sebtől, vagy nem bizik sebészi kezelésében; bezzeg akkor küldi a sebészekhez.” Uo. 270.

⁴² Uo. 271.

annyira fölösleges lenne a sebészet, nem lenne annyira népszerű más országokban, mint például Anglia vagy Franciaország; igaz, ott magasabb fokon gyakorolják azt.⁴³

A kolozsvári P.A. mellett az erdélyi sebészek is felemelték szavukat a sebészkurzust eltörölni szándékozó javaslat ellen.⁴⁴ Hangsúlyozzák a sebészi ismeretek fontosságát, egészen az ókortól kezdve. A korábbi tiltakozásokhoz hasonlóan szerintük sem kisebbek a sebészek, hiszen ha tételen megnézzük, mit tanulnak, akkor annak alapján meg se tudnánk különböztetni a sebészeket és az orvosdoktorokat egymástól.⁴⁵ Tiltakoznak az ellen, hogy veszélyeztetnék a nép életét, éppen ellenkezőleg, ők foglalkoznak azzal (nem úgy, mint az orvosok).⁴⁶ Értelmetlennek érzik az orvoslás felosztását gyógytudományra és sebészésre, mert az egyik nem lehet meg a másik nélkül. Nem érzik szükségét annak, hogy levizsgáztassák őket a doktori címért, mert az oklevelükért már egyszer kellett szigorlatozniuk. A sebészmesteri kurzus eltörlése mellett azonban kiállnak, amennyiben az arra az eredményre vezet, hogy innentől kezdve nem „tökéletlen és fél, mint az orvos-sebészek, és fertály, mint az orvostudor növendékek”, hanem általános, jó képzettséggel rendelkező gyógyítók képzését jelenti.⁴⁷

A Nyilatkozat a sebészi ügyben tett orvoskari javaslatra című pamflet szerzője is erősen kritizálta az orvospérezés reformjának tervezetét. Sérelmezik, „hiányos és tökéletlen félorvosi nevelés”-nek nevezik a jelenlegi rendszer sebészeket érintő részét, s mivel rokon szakmáról van szó, a tervezet alkotói lehettek volna körültekintőbbek is (különösen, hogy BUGÁT PÁL is jelen volt annak kidolgozásánál). Amennyiben a seborvosi kurzus „félorvosi”, az orvosdoktori „negyedorvosi”, mert ott ugyan többet tanulnak, de azokat könnyebben el is felejtik, míg a sebészek kevesebb dolgot tanulnak, de azt annál alaposabban. Felhívják a figyelmet arra, hogy míg az orvosok a sebészek ellen acsarkodnak, a „sok bába között elvész a gyerek”, vagyis kezdik figyelmen kívül hagyni a két rend közös célját: a betegek gyógyítását. A szerző megemlíti, hogy külföldön – a magasabb szinten űzött – sebészet milyen megbecsülésnek örvend, majd rezignáltan fejezi be mondandóját: „A helyett, hogy ezen a világ előtt gúnyos lefestéssel életünk s jövőnk veszélyeztetik, nem szerkesztethetett volna-e a javaslat reánk nézve úgy, hogy inkább segítve lett volna rajtunk szerencsétlen, most pályát hagyó, s utánunk következő sebészek, minthogy az olló fenve életünk fonala fölött büszkén összeszorított! Még egyszer fájdalommal mondom: szép testvériség.”⁴⁸

Az Eperjesi Orvosegyesület 1848. május 6-i ülésén STOLTZ SAMU felolvasást tartott a kérdésről.⁴⁹ Stoltz elsősorban az orvosdoktori képzés problémáiról beszélt, azonban az oktatás általa elképzelt jövőjéről közvetve a sebészet sorsáról is olvashatunk. Stoltz szerint olyan szakembereket kellene képezni, akik öt év után orvosdoktori és sebészdoktori vizsgát tesznek, emellett szemész- és szülésmesteri képesítést is szereznek – és csak ezután folytatnának egy vagy kétévnyi gyakorlatot polgári és katonai kórházban. Tehát Stoltz elképzélése szerint a modern orvosnak többé-kevésbé mindenhez értenie kell.⁵⁰ Az Orvosi Tár ugyanazon számában, amelyben Stoltz véleményét közölték, jelentette meg BUGÁT PÁL a sebészképzés jövőjéről szóló elképzéléseit, *Sebészeink ügye a*

⁴³ Uo. 271.

⁴⁴ Az „Orvosi Tárban” javaslatba kiemelt sebészi reform ügyében észrevételek a székely honbeli orvos-sebészekről. A javaslatot 1848. július 15-én írták alá Kézdivásárhelyen, az aláírók között három név szerepel: Kosa István, Bertalan Dániel mint fogalmazók, és Baricz János mint tollvivő. In: Orvosi Tár, 1848. május 14. Negyedik folyamat, 20. sz. 313–317.

⁴⁵ Részletesen fel is sorolják tanulmányaikat az észrevétel szerzői. Uo. 314.

⁴⁶ Uo. 314–315.

⁴⁷ Uo. 315–316.

⁴⁸ Nyilatkozat a sebészi ügyben tett orvoskari javaslatra. In: Orvosi Tár, 1848. május 21. Negyedik folyamat, 21. sz. 329–334.

⁴⁹ A szöveget közli az Orvosi Tár. Dr. Stoltz Samu: Kivonatok a hazai orvosügyi reformokra nézve. In: Orvosi Tár, 1848. május 28. Negyedik folyamat, 22. sz. 337–342.

⁵⁰ Uo. 341.

javaslat irányában címmel.⁵¹ Emlékei szerint ő vetette fel elsőként, már 1848 előtt a sebész-mesteri tanfolyam megszüntetésének szükségességét, de Töltényivel ellentétben más indokból. A orvosi karon szerinte „...mi két rendbeli orvosokat nevelünk, mi éppen olyan, mintha a papi rendnek is két nevelő intézete volna, mellyek egyikében csak káplánokká, másikában pedig merő kanonokokká és püspökökké leendő egyének neveltetnének...”⁵² Bugát tisztában van azzal, hogy a javaslat károsan érinti a seborvosokat, de kiáll mellette, részben azért, hogy ne legyen a jövőben még nagyobb „túltermelés”, mert a végén senki nem fog tudni megélni. Ennek ellenére nem tagadja a sebészek hasznosságát.⁵³ Kéri az orvosdoktorokat, hogy legyenek belátóbbak a sebészekkel szemben, mert 1. „testvérszakmáról” van szó, amely nélkül az országban jelenleg semmire nem mennének, és 2. a seborvosi képzés megszüntetését nem lehet keresztülvinni a sebészek nélkül. Bugát szerint csak egy megoldás lehetséges, a két képzés egyesítése: „...a bennünket választó khinai fal, ha nem épe-séges lerontása által is, legalább a rajta keresztül nyitandó ajtó által. – Uraim! még egyszer mondom, az idők nagyot változtak, sőt folyton óráról órára változnak, a spectabilis és perillustris, és még inkább a magnificus és illustrissimus világnak vége van...nyiltan megmondom, hogy azon érdemes seborvos-testvéreinket, kik magokban erőt éreznek, s kik magokat az általunk olly igen silánynak... tartott egyetemi nevelés után az életben folytonosan műveltek, (mert ez ám az igazi mivelttség), és kik lakta vidékünkön közbizodalmat, tiszteletet és szeretetet vítak ki, emeljük magunkhoz akkép, hogy egy rövid s ingyen...egyetemi tudományokhoz tartozó tanágakbul tartott status-examen után tudori diplomával lássuk el őket.”⁵⁴ Így az orvosdoktor és seborvost elválasztó „khinai fal”-at is lerombolnák, és az alacsonyabb rendűnek tartott sebészeket is magasabb tudományos képzettséggel látnák el.

A kérdéssel kapcsolatban rövidebb, ám annál indulatosabb cikkek is születtek. KOVÁCS IMRE tollvivő szintén kikelt a reformjavaslat „félorvosi” kijelentése ellen. Szerinte a sebészeket ezzel gyilkosnak titulálják a tervezet készítői, a javaslatot pedig röviden kárhóztatónak és undorítósnak nevezi.⁵⁵ A tervezet életbe léptetése esetén négy évet elrabolnának a sebészekről, pedig nincs sok különbség a két végzettség között: az orvosok 5, a sebész-mesterek 4 évig tanulnak, és a kizárólag orvosdoktoroknak oktatott tantárgyakat (mint a kémia, botanika, állattan, ásványtan) utólag könnyen pótolhatnák.⁵⁶ A többiekhez hasonlóan ő is felhívja a figyelmet a sebészet óriási fejlődésére: „...a sebészet bizonyosan óriási lépésekkel halad előre, míg vaktyukként a belső gyógyászatban kaparázgatunk.”⁵⁷

Míg sokan az Orvosi Tár hasábjain vitáztak a kérdésről, KORÁNYI FRIGYES már közvetlen tapasztalatairól számolt be.⁵⁸ Korányi országjáró körútján saját szemével látta, mennyi kárt okozott a seborvosoknak már pusztán az, hogy hóhérnak kiáltották ki őket a javaslatban. „Nem az által kellett volna a sebészi tanfolyamot eltörölni, hogy a sebészek ellen a közönségben gyűlöletet gerjesztve a rosszakkal a jókat is földobozzuk, hanem bedugni kell a forrást, mellyből jönnek; akkor segítve lesz a bajon. / A szerencsétlenség megtörtént; a választmány egy tollvonással családapákat és családokat tett tönkre, s felelni fog érettek az isten és a világ előtt, ha kezet nem nyújt arra, hogy a hibát helyre hozza.”⁵⁹ Korányi szerint egyedül Bugát javaslata oldaná meg a kérdést, amellyel mind a mesterek-

⁵¹ Bugát Pál: Sebészeink ügye a javaslat irányában. In: Orvosi Tár, 1848. május 28. Negyedik folytatás, 22. sz. 342–347.

⁵² Uo. 342–343.

⁵³ Uo. 344–345.

⁵⁴ Uo. 346–347.

⁵⁵ Kovács Imre: Észrevételek az orvosügyi javaslatra. In: Orvosi Tár, 1848. június 4. Negyedik folytatás, 23. sz. 357–361.

⁵⁶ Uo. 359–361.

⁵⁷ Uo. 361.

⁵⁸ Korányi Frigyes: Szózat az orvoskar javaslatkészítő választmányához. In: Orvosi Tár 1848, Negyedik folytatás, Második kötet, 6. sz. 84–88.

⁵⁹ Uo. 85–86.

nek, mind a polgári sebészeknek lehetővé tennék a doktori diploma megszerzését – amennyiben néhány „*felfújt hólyag*” orvos meg nem akadályozná azt.⁶⁰

A forradalom eseményei közepette nem csak az orvosok és a sebészek, de a sebézmesterek és polgári sebészek között is érdekellentétek támadtak. A kérdésről eltérően vélekedett BUGÁT PÁL és STÁHLY IGNÁC is. A diplomák egyenrangú elismerése érdekében felmerült különböző kiegészítő vizsgák letételének a lehetősége. Stáhlyék ezt csak a mestereknek engedélyezték volna, míg Bugát kiállt a polgári seborvosok mellett is.⁶¹

TÜSKE FERENC révkomáromi seborvos is a mester-polgári sebész közti viszonyt boncolgatta, Kovács Imre cikkére reagálva. Tüske úgy érezte, a mesterek lenézik a pusztán polgári seborvosi címmel rendelkezőket, míg saját magukat az „*üres cifraságnak, pusztá címnek*” számító mesteri diplomával közelebb érezték az orvosokhoz. Szerinte egyszerűen meg lehetne oldani a kérdést: senki nem mondta, hogy a diploma megszerzése után nem lehet tovább tanulni, azaz kiegészítő vizsgákkal lehetővé kellene tenni, hogy az orvosdoktorok közé kerüljenek.⁶²

A vitákat végül az események döntötték el. A szabadságharc leverése után visszaállt a hagyományos „*kétfokú*” képzés: az orvosdoktori és az ahhoz képest alsóbb fokúnak számító sebészi szakok (sebézmester, polgári seborvos). Az Osztrák-Magyar Monarchia egészében végül 1872-ben szüntették meg az alsóbb fokú sebésztanfolyamot és vezették be az egységes orvusképzést.

A szerző címe:

Dr. Simon Katalin

e-mail: sika1123@yahoo.hu

⁶⁰ Uo. 88.

⁶¹ A vitáról szóló tudósítást lásd: Orvosi Tár 1848, Negyedik folyamat, Második kötet, 4. sz. 56-63.

⁶² Tüske Ferenc, sebész: A sebézmester és a polgári sebész. Észrevétel Kovács Imre „Észrevételek az orvosügyi javaslatra” című cikkére. In: Orvosi Tár, 1848, Negyedik folyamat, Második kötet, 1848. 13. sz. 202-205.